

❧ BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA ❧

ANY XI

SETEMBRE DE 1901

N.º 80

EN JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU

El nostre valió consoci y estimat amich en Joseph Serra y Campdelacreu se n'és anat del món sense haver pogut acabar la tasca a que havia consagrat la millor part

de sa vida, ben curta per dissort: l'Historia de la ciutat on va néixer.

Vigatà de tot cor, no's va deixar seduir per l'enlluernador aspecte de Barcelona ni tentar pels plaers ab que la ciutat comtal brinda al jovent, y, un cop acabats els seus

estudis de lleys en la nostra Universitat literaria, se'n va tornar cap a la capital de la plana, cap a la boirosa ciutat de Vich, preferint els baixos y cendrosos turons que l'enrotllen a la rogenca serralada que tanca'l pla barceloní, y l'humil xarroteig de la poca aigua del Gurri a la forta remor de l'ensoperbit onatge de l'ample mar.

En Serra y Campdelacreu havia nascut poeta, com ho prova'l seu aplech de poesies *Primavera trista*, que publicà molts anys després d'haver-les escrites (1); més no va trigar gaire a abandonar la companyia de les muses pera dedicar-se a treballs més seriosos. Anomenat cronista titular de Vich y arxiver d'aquell Municipi, es va dedicar en còs y ànima a l'organització d'aquell arxiu, resumint els seus treballs en la seva obra *El archivo municipal de Vich: su historia, su contenido y su restauración* (2).

El seu càrrec de cronista li imposava l'obligació d'escriure l'història de sa benvolguda ciutat natal, y en Serra va començar a consultar documents y a recollir dats pera sortir airoés d'aquella tasca, tenint-ne quasibé fet del tot el primer volum, consagrat als temps primitius de l'encontrada vigatana, quan la mort ha vingut traïdorament a trencar el fil de sa existència. Seria molt de doldre que aquella tasca no s'acabés per algun altre dels seus il·lustres compatricis.

Les seves ocupacions oficials no li impedièn dedicar-se a moltes d'altres, sempre que estiguessin relacionades ab la cultura y el progrés de la seva ciutat. Quan l'any 1882 s'hi va descobrir un monument romà, ell va ésser qui més va treballar en la seva restauració. Lo mateix la biblioteca del *Círculo literario* que'l *Museu bisbal* li deuen una bona part de llur organització, puix en abdós hi va treballar hores y més hores. Y en mig de tants quefers encara sabia trobar temps pera enaltir an aquells dels seus compatricis que s'ho mereixien, com el canonge Ripoll (3) y en Joa-

(1) Un volum en 8.ª — Vich, 1880.

(2) Un volum en 4.ª — Vich, 1879.

(3) Aquest no era vigatà, puix havia nascut a Prepuna, poble de

quim Salarich, per exemple (1). En una paraula, es pot ben bé dir que res s'ha fet a Vich en el darrer terç del segle passat sense que hi intervingués en Serra y Campdelacreu.

El nostre malaguanyat consoci tenia una virtut tant més recomanable quant avuy quasibé se n'ha perdut la mena: la modestia. Era tant modest, que se n'és anat del món sense adonar-se de lo molt que hi havia fet pera l'il·lustració y cultura dels seus conciutadans.

c. G.

LES MONTANYES

—Apa, senyor notari, desensopeixi-s! Surti d'aquest estat d'hipnotisme en que desde que som ací, rodejats d'aquestes montanyarres, vostè ha caigut. Bellugui-s, home, bellugui-s; obri la boca al menys, y així'ns recordarem de sa veu, que desde que som a Ull de Ter no hem sentit. No guaiti més aquests pichs causa de sa desgracia... vull dir del seu estat de suggestió. Deixi-s estar de fer comparances sobre quin serà més alt ni quin és més bonich. Contempli aquesta cassola d'arroç, única cosa que pot suggestionar a tota persona de judici que no's deixi portar per les impressions, després d'haver-se enfilat fins aquesta deserta vall. Remarqui com se belluguen encara sos grans, com si volguessin donar-li l'exemple de que vostè també s'ha de bellugar... pera menjar-se'ls y pera no empipar més a sos companys, puix ni vostè hi té cap dret ni ells consenten en que vostè romangui ací petrificat pera fer de fita als excursionistes del pervindre.

—Molt ben dit,—féu en aquest punt el tercer amich,

la rodalia de Solsona; però fou nomenat canonge de Vich l'any 1800 y hi visqué fins el dia de sa mort (1845), per lo que se'l considerava com a fill d'allí. Vegi-s *Lo canonge Ripoll, ses obres y sa influencia en los estudis històrics de la comarca de Vich*, per en Serra y Campdelacreu. Un fascicle en 4.ª — Vich, 1882.

(1) Vegi-s el seu *Bosquejo biográfico* de D. Joaquín Salarich y Verdagué. — Vich, 1885.

jove, de color groguench, afeitat a la cara y ab llarchs rinxos al cap, vestit ab americana negra creuada y que traginava sempre a la boca una grossa pipa encara que no fumés.—Y lo que a mi més m'estranya és que no sé que hi troba en aquests turons que d'aital modo'l captivin, en aquestes altes encontrades desproveides de vegetació y de tot lo que significa vida. Lo únich que s'hi pot anar a cercar és l'impressió majestuosa, imponenta, del conjunt; impressió, per lo demés, monòtona y que, per més colossal que sigui, resulta, a la fi, lletja, com que és donada per una naturalesa enterament morta, despullada, donchs, de totes les bellestes de sa joventut y que, com els cadavres enterrats pel mig de nostres ciutats, roman ací, pot-ser entre xamoses valls per testimoni de que les montanyes, com l'home, viuen y moren. Y aquestes ben mortes són. Ademés, segons diu l'Ibsen...

—Per amor de Déu, jove, aturi-s, no's dispari!—interrompé'l lletrat, apartant a la fi la vista dels pichs y espantat de que'l poeta nò li aboqués un sermó de proporcions ibsenianes.—Mentres ha enraonat nostre company, company ver excursionista sèns dubte, però que considera que la raó fonamental de pujar dalt d'eix puig és no més que la de fer-hi un tech, venien a esser les montanyes, segons ell diu, aperitius quan se puguen abans d'haver fet l'àpat, y estomacals quan se devallen després d'haver-lo fet, no m'ha semblat necessari descloure'ls llavis, perquè a la fi cal reconèixer que un dels grans serveis de les montanyes és el de robustir nostre naturalesa (que és lo que ve a significar ab sa estràmpola frase)...

—Y per això no hi ha com fer-hi techs!

—Indubtablement; més deixi-m acabar; però en quant a lo que vostè ha dit, jove, no ho vull deixar passar sèns resposta, ja que'l seu criteri de que tot això erm ple de rocam és mort, és enterament fals. Precisament jo hi contemplo ací una font de vida, que vostè, com molts escriptors d'ara que anomenen a cada pas a la naturalesa sense haver-se pres may la molestia d'anar-la a assaborir y profundisar allà ont és ella, no ha sabut comprendre.

—Lo que hem d'anar a assaborir, ab permís de vostès, no és la naturalesa ni'l discurs del senyor notari, per bo que pugui esser, sinó... l'arroç; l'arroç, que ja està a punt y que dóna goig de veure.

—Anem a l'arroç; però demano a vostè, senyor notari, que, ja que li ha costat tant, no'm deixi sense sa resposta, que espero ab dalit.

—Cada cosa al seu temps, com les figues per l'Agost. Ab això, sèns més sermons, anem a celebrar l'acte trascendental de l'excursió y pel que he vingut jo solament ací: d'altre sort, l'arroç se'ns covaria, cosa que no pasará a la peroració de mon excel·lent amich. Un cop haguem dinat, y tot baixant cap a Set-Cases, temps tindrà pera espetar-nos-la tant llarga com vulgui. —

Fou així convingut, y els tres amichs s'assegueren sobre les pedres més planes que pogueren trobar, vora les murmurioses aigües del Ter. El guia havia ja parat la *taula* damunt d'una altra, al mig de la que sobressortia la cassola de l'arroç. Y per aquí comença'l dinar.

El notari, no poguent ja contemplar la naturalesa, enraonà tant com els altres: l'excursionista, que may havia despuntat per filosofh, li vingueren (séns perdre per això caixalada) allavors les grans pensades, que foren més profundes com més avançava'l dinar. Respecte al poeta, ficà per tot collarada; a tot tingué quelcom que remarcar; y no's descuidà, per supost, de citar un bon nombre de noms estrangers pertanyents a eminències quals obres, per més que havia llegit, no havia pogut comprendre encara.

Deixem-los dinar tranquil·lament, amable llegidor, ja que llur conversa no'ns interessa.

.....

El dia era hermosíssim: ab dificultat se trobava algun nuvolet destacant-se ab sa blancor del fort color blau de la volta celeste; el sol amarava de claror totes aquelles ombrívoles valls fent lluir les congestes que encara hi romanien; l'atmòsfera estava clara, veyent-se ab precisió'ls contorns d'aquells pichs feréstechs; no feya per això gens de calor, puix havia plogut el dia abans y un airet

fresch joguinejava per entremig d'aquells gegants de pedra.

Eren les dues quan, carregat el fato a l'únich matxo que portaven, y després de beure per últim cop l'aigua gelada del Ter, ne prengueren comiat nostres amichs, y, tot girant-se de tant en tant el notari pera guaitar novament els pichs com si tingués por de que se li esborrés llur imatge, seguiren el corriol que, sempre vora-riu, havia de dur-los al poblet de Set-Cases.

—Ara és l'hora,—digué'l notari,—de reprendre nostra discussió. Com li he promès, vull demostrar-li, a vostè, jove, especialment, que les montanyes no són pas mortes, ni signe ni record de mort. Molt al contrari, cal considerar-les com gegantins acumuladors d'energia vital. Tingui present que, a fi de posar-me en les pitjors condicions, me referiré a regions ermes y pelades com aquestes. Mon raonament compendrà varis ordres d'idees, y així consideraré la vida de les montanyes en quant a llur origen y efectes físichs, y després el símbol que representen, llur bellesa, font de vida artística, y llur efecte sanitós sobre'ls pobles y els individus, font de vida moral y material.—

Obrí mig pam els ulls el jove poeta al sentir parlar de símbols, que'l tenien capgirat y esmaperdut; arrufà'l nas l'excursionista, que, conegut el llarch programa, s'esparrà al pensar en la *lata* que se li esperava. Sense dir res deixàrem enraonar al notari, que començà d'aquesta manera:

(LA VIDA DE LES MONTANYES)

Si la formació del món, és a dir, si la condensació de la nuvolosa còsmica que formà nostre planeta hagués tingut lloch d'una manera natural y regular, la terra hauria resultat una enorme planuria sense la més petita variació, sense'l més petit accident. Les forces de la materia sempre obren regularment, y de la mateixa manera que la cristallisació dels còssos hauria tingut lloch la del món ab forma geomètrica llisa. Indubtablement les molècules dels

còssos de més densitat haurien anat més endins y a la superfície s'hi haurien quedat les lleugeres, és a dir, les líquides. El món hauria romangut cobert d'aigua. Damunt de l'aigua, l'aire menys dens com més amunt.

Heus-aquí l'imatge del món marí: igual, monòton, sense cap senyal que ho fos de vida. No hi ha en ell ni terratrèmols, ni rius ni vent. Tot està en quietut, y quietut és mort.

Però la formació de nostre món, per més que en principi fos així, no s'acabà segons les lleys de la naturalesa. Calia fer l'home y preparar-li sa mansió, y la directa de l'Onnipotent socavà del fons de l'aigua una quantitat de terra y l'apilotà en altre indret damunt de la que hi havia coberta per les ones. Una quarta part tant sols de la terra sobreixí de l'aigua pera habitació de l'humanitat. Les altres tres quartes parts restaren y han restat aigua.

Observem ben bé que la part que s'enlairà no tingué la forma plana. Si aixís hagués sigut no hi hauria hagut medi de viure-hi, com us demostraré aviat, y allò era destinat a la vida.

Al condensar-se les molècules de la nuvolosa determinaren una quantitat de calor tal, que'l centre quedà en estat d'ignició. Si'l món no hagués sofert la separació de terra de que hem parlat, no hi hauria hagut medi de que aquest calor central hagués tingut ressò a l'exterior: la resistència entorn d'ell era per tot igual. Però al tenir lloch la modificació de la crosta del món, en alguns indrets la resistència resultà més petita que en altres. L'efecte de l'energia interior desseguida s'hi féu sentir, y, aixecades per sa força tremenda eixiren del fons del mar y per damunt de la plana les protuberancies que havien de donar-li la vida: les montanyes.

Hi ha més encara: allà ont el foch central no'n tingué prou d'enlairar la terra, l'esbotzà y se llençà fòra, fent troncollar regnes, enfonzant comarques y causant noves revolucions en el modo d'esser de la terra: heus-aquí'ls volcans, montanyes que'ns donen a conèixer la vida interna de nostre món, y montanyes que són dèus de nova vida

(encara que altra cosa sembli) al gitar-nos llur foch y canviar l'aspecte de les encontrades. Perquè cambi vol dir vida.

¿Qui negarà, donchs, que l'origen de les montanyes porta un segell de vida? Foren creades ab moviment y foren creades pera la vida.

Vegem ara si compleixen llur missió. Vostè, jove, creu que en tot lo que ara estem veyent no hi ha més que rochs. Donchs bé: consideri totes aquestes fondalades com immens depòsit en que tenen llur seti tresors necessaris pera la vida de l'humanitat.

—Home, quins són aquests tresors?

—Són tres: aigua, aire y terra. Totes aquestes valls que vostè veu plenes de pedres estan bona part de l'any plenes de neu; neu que, com vostè sap, forma'ls rius que porten la vida allà baix, allà on molts al parlar-los d'una montanya ja's fastiguen. Els dona vida de varies maneres: no tant sols com a medi de beure, sinó considerada com energia que ella ha adquirit aquí dalt d'aquestes seralades. Y aprofitant-la s'hi aixequen nombroses fàbriques, vida de moltíssims obrers.

Aquestes valls, donchs, vetllant per la salut y les necessitats de l'home, no li deixen anar tota l'aigua quan a l'hivern cau en gran quantitat: allavores, si'n té, no'n necessita: l'apresonen y li guarden. Y allà als mesos de calor, quan el terrer està aixut y les plantes cerquen debades un xich de frescor y una gota d'aigua, al xardorós bés del sol torna a la vida aquell tresor èrtich y mort, se fon, adquireix moviment, adquireix energia y devalla frisós saltironant còdols avall a portar halè y vida a la plana caldejada y seca.

No sols a l'hivern, donchs, sinó també a l'estiu vénen d'aquestes alçaries dèus d'aigua que són l'aliment dels extensos boscos de nostra aimada patria. La bellesa dels paratges ont anem a esbargir-nos y a guarir-nos de nostres mals quan ve la calor, sols an aquests pichs lletjos, si voleu, però que fan l'hermosura d'altres, exclusivament se deu. Seran ells en sí lletjos, però donen vida a la bellesa!

En un mot: totes les utilitats que nosaltres treyem de l'aigua les devem an això que li semblen a vostè sepulcres enormes de pedra. Sense ells l'aigua ni's produiria ab l'abundor necessaria (puix tots sabem que aquestes montanyes són principalment les que reben la major part de les pluges) ni s'esparramaria per les planuries d'un modo mesurat y benefactor. A l'hivern tot s'inondaria, a l'estiu tot se ressecaria. Ells, donchs, donen a l'aigua la qualitat que la converteix de mal en bé, la qualitat d'esser un element de vida.

A la montanya devem també, en part, el benefici de la circulació de l'aire. Si la terra fos homogenia no hi hauria vents. És causa d'aquests la diferenta capacitat d'escalfar l'atmòsfera que tenen els diferents terrenys. Ne tenen molta's erms y poca aquells en que hi ha molta vegetació. Les montanyes, degut a llur alçaria, que les fa naturalment fresques, y a llur forma, que ofereix un angle bastant petit als raigs del sol, no escalfen gaire l'atmòsfera. Això dóna lloch a corrents inferiors que van de la montanya al pla y altres de superiors en sentit contrari. Però'l benefici que principalment ens donen les montanyes per medi de l'aire és el de sanear-lo. Ah! Vostès saben ben bé la manera delitosa ab que's respira entremig d'aquests alterosos puigs. Tota corrent que per impuls de qualsevol desequilibri atmosfèrich pretengui atravessar aquestes serres paga son tribut despullant-se dels miasmes putrefactes de les ciutats y enriquint-se ab aquests elements purs ab que aquestes valls estan rublertes. Y sanejada ne surt pera anar a portar la vida altra cop als còssos anèmichs dels de la plana. Cal, donchs, considerar a les montanyes com llochs de purificació aont enviem l'aire consumit y d'on se'ns retorna aire pur, aire sà, aire bo pera la vida.

Calculin, donchs, si seria possible nostra vida si l'aire no'ns fos renovat y purificat per les montanyes!

Y parlem ara de la circulació de la terra, benefici desconegut per la majoria de nosaltres y que, sèns embarg, ens és tant necessari com les de l'aigua y de l'aire. De la mateixa manera que la montanya és causa d'aquestes ho

és també, y no se n'estranyin, de la de la terra. Si la terra no's cambiés may y may fos enriquida ab nous elements, segons opinió de tots els naturalistes, devindria improductiva y erma. Però, gracies a Déu y a les montanyes, no és així. Els cims y les vessants d'aquestes, per les gelades, per les pluges y per molts altres fenòmens naturals, s'esmicolen de poch en poch; y aquella terra verge, feta a bocins, no tarda gaire en rodolar, empesa per l'aigua y pel vent, rostos avall seguint xaragalls y córrechs fins caure al riu. Un cop ací, prest és portada cap a la plana, on se converteix en fructosa saó que dóna nova vida als camps. Aquesta circulació, que és la que en apariencia no's veu, és indubtablement la més considerable y enèrgica. Sols cal demanar-se aont ha anat a parar la gran quantitat de terra productiva que cobrien en altre temps monts que com aquests sols se componen ara d'un pilot de roques: preguntin-ho a valls llunyanes plenes de vegetació, y a ben segur que ho sabran. A la naturalesa res se crea y res se destrueix. La terra que manca ací és en altre lloch; y, per altra part, me negareu que si la terra dels conreus no's renovés devindria erma? Fixeu-vos en els adobs necessaris pera'ls conreus de les grans planuries lluny de montanyes: no ho són pas als camps que com a Olot n'estan rodejats, y això que allí s'hi fan dugues cullites.

Afegim als elements de vida material de les montanyes les riqueses que en llur sí enclouen; com, per exemple, mines de carbó y metalls, tant abundoses en nostra terra, y les aigües minerals y potables de tota mena, ¡que tantes esperances tornen a gent que l'havia perduda, que tantes vides adoben a gent nafrada!

¡Y encara hi haurà qui no vegi la vida de les montanyes! ¡Y se pot ben dir que tots la devem a elles! Quan contemplo aquests pichs me sembla veure les ruixades de vida que escampen arreu... Però no'ns enlairem, ara que precisament devallem.

La primera part de ma demostració, la vida de les montanyes, en quant a llur origen y efectes físichs, està feta. Passaré ara a la segona, pera mi tant important com

la primera, començant pel símbol que elles representen. —

Al sentir això, que és lo que ab ansia esperava, concentrà més sa atenció'l jove poeta. L'excursionista també ho féu, però ho féu en ell mateix sense escoltar ja les paraules del notari. Començà a rumiar a quina hora y a quin lloch podrien brenar; y com que aquest profundíssim tema li exigia profundíssima meditació, s'anà avançant, avançant a sos dos capficats companys fins juntar-se ab el guia, que, agafat a la cua del matxo, marxava bon troç més endavant.

Se ficaren ja'ls excursionistes per l'estret de Murens. El cel s'havia anat cobrint pel cantó d'Ull de Ter. No feya sol, y a la claror grisa que projectaven els núvols, aquells caires espadats, cingleres horroroses, roques estimbades y, en fi, pichs imponents que s'oviraven arreu, apareixien ab un relleu y *moviment* fantàstich a tot ser-ho.

El camí seguia per sempre ja la vora del riu, que, un xich més gros, saltava ab més remoreig de roca en roca.

Séns deixar de fixar-se en la bellesa imponent de la vall y enraonar més a poch a poch, puix aixís ho exigia lo abstracte de la materia, reprengué l'entusiasmat notari son parlament:

— La vida, segons els escolàstichs, és l'energia mitjansant la qual certs sers obren per ells mateixos; es a dir, és l'energia mitjansant la qual certs sers se mouen (ab moviment original). Aixís, donchs, vida vol dir moviment, y tot moviment original, innat (que no sigui efecte), és vida.

Si la vida és moviment, és indubtable que sa representació simbòlica ha d'esser per una cosa que tingui graus y continues desigualtats. Puix el moviment presuposa una diferencia, el pas d'un estat a l'altre, tots dos diferents entre ells, sigui aquest cambi anímich o corporal. El moviment del còs és el cambi de posició del mateix; el de l'ànima és el cambi de sensació, pensament ó voluntat d'una cosa a una altra. Sempre, donchs, que veyem aquestes diferencies o cambis, ne concloim que l'ànima o el còs tenen vida. *Ergo* la vida és un seguit de diferencies, cambis y desigualtats.

Ara bé: ¿hi ha cap cosa a la naturalesa que ofereixi les desigualtats y les diferències de les montanyes? Diferentes són les plantes, però, a la fi y al cap, s'apleguen en espècies y famílies, semblant-se llurs individus. En cambi, cerquem dues montanyes iguals: no les trobareu. Quiscuna d'elles, igual que'ls homes, té sa fesomia y son caràcter propis.

Armònic y regular en ses línies may fòra de la simetria és el Puigmal; son veí, Pich Carlit, el trobareu espatat, atrevit, alçat ses puntes afilades quasibé inaccessible; tot és majestat y franquesa al Puigmal; tot és insolent y atrevit a Pich Carlit; la sensació que'ns dóna'l Puigmal és de tranquil·litat de noblesa; la que'ns fa Pich Carlit és d'intrepidesa, ab ganes de desafiar perills. Aneu a Puigsacalm, y quan més sossegats estareu per la forma proporcionada y regular de la base de la montanya, un esgarrifós abim s'obrirà de sobte a vostres peus. Us esglayareu. La montanya és traidora; son abim no l'haureu vist fins a ser-hi. Però no'n vull citar més, que vostè sap perfectament que cada montanya té sa fesomia y historia propies.

Cada home té son caràcter, cor-obert com el Puigmal, o traidor com Puigsacalm, per exemple; cada montanya'l té també; cada home té sa historia; cada montanya la té també; y si l'home se recorda de les tradicions dels seus avis, la montanya guarda fidelment entre sos plechs les fetes y llegendes de l'encontrada.

Ara bé: si les montanyes són l'imatge de l'home, us haig de provar que són també'l símbol més perfecte de la vida de l'home.

En primer lloch, una plana immensa, qual fi no podeu ovirar, ¿no se us presenta com el símbol de la mort? Tot és igual en les planuries, no hi ha diferència entre una y altra (1). Tot es igual a la mort; tot-hom mor de la mateixa manera (2). Posats al mig d'una plana, no podem

(1) En quant a elles mateixes s'entén; no en quant a sa vegetació, cosa enterament accidental; se suposen, ademés, planuries qual fi no's veu.

(2) Les diferents malalties no són precisament la mort, sinó accidents de la mort.

endavinar quins són els seus límits, aont acaba; cerquem un accident en el terreno que'ns tregui de la vista aquella monotonia irritant: ho fem debades; tot és igual, perquè tot és pla. Posats al davant de la mort no podem endavinar tampoch quins són els seus límits, quin és el seu regne; aon comença y per què comença; aont acaba y per què acaba. Es inútil: tot és monòton; tot és igual; tot és mort.

No'm puch imaginar un símbol més perfecte de la mort que la planuria més gran y més uniforme y per consegüent més plana que hi ha al món. El desert de Sahara. En cambi, dongui-m la montanya més pelada, monòtona y lletja, y tot just la veurem cridarà vostè mateix: això no és la mort, que és la vida; això vol dir treball al pujar-hi, gust al baixar-hi; espectacle que no conech, però que coneixeré desde son cim, diferencia de temperatura, de pressió, cambi d'aire. A una plana no's pot conèixer l'espectacle que hi ha a sa fi; quan hi som, la plana ja s'ha acabat, ja ha mort.

La vida de l'home (sent com hem demostrat la vida, moviment) may se para: desde que neix fins que mor, sempre cambia. Fins a certa edat, tant el còs com l'ànima de l'home guanyen y melloren. Arriba un punt que'n podem anomenar el cim. L'home és tot lo perfecte que ell pot ser; contempla tot lo que ha passat y s'apanya a baixar forçosament la pendent que l'ha d'aconduir al mateix punt de sa naixença, a sa desaparició d'aquest món. Ve, en efecte, la baixada, y l'home mor.

La montanya comença també allí, a la plana: suauement o ràpidament fa també com l'home, creix y augmenta fins arribar al cim. Allà és l'edat d'or de la montanya, d'allà se contempla'l camí fet. Però desde allí la baixada comença per anar a morir, més o menys corrent y després de més o menys revifalles, al mateix nivell de la naixença, a la plana.

A la vida de l'home hi ha moments de grans dificultats; sembla que no poguem vence-les treballant, puix treballem debades: en comptes d'avançar reculem. A la montanya

hi ha paratges plens de roques y sorres que s'esllavicen; vostè sap lo que costa pujar-los; a cada pas ne reculem dos. Però, en cambi, hi ha a la vida de l'home moments hermosíssims en que l'amor, les riqueses, la bellesa, la fama, sembla que en riallera dança'ns entornin breçant nostre cor ab dolces il·lusions: a les montanyes trobem també paratges encisadors, encatifats de molça, coberts de fullatge (que dóna murmuriosos sospirs bellugat pel vent), en els que se sent el soroll d'una font amagadeta en un ombrívol redós y en el que fins els aucells reflen llurs més encantadores passades. Sembla que sigui allò'l palau de l'hermosura; no's pot desitjar més. Somniem y desitgem.

En fi, totes les passions que somouen la vida de l'home no les veyem enloch, més ben retratades que a les desigualtats *apassionades* (permeti-m la paraula, puix és exacte) de les montanyes. S'han comparat a les ones del mar, que a la fi s'esborren, una després de l'altra. No s'esborren may al cor de l'home els efectes de ses passions y sentiments. Com a les montanyes, per sempre queda llur rastre amarch o dolç.

Prenguem, donchs, a les montanyes com el símbol de la vida de l'home, d'aquesta vida que, com elles, és tant aviat accidentada y fadigosa com planera, y vessant d'hermosura; d'aquesta vida en que, com elles, tot és cambi, tot és moviment, tot és variació; d'aquesta vida, en fi, que comença al mateix nivell aont acaba.

Sent les montanyes l'espill y símbol de la vida de l'home, ¿què té d'estrany que al lloch aon trobi l'home més bellesa, el lloch aon senti més y mellor sigui la montanya?

Y ara hem passat ja al penúltim punt: la bellesa de les montanyes.

—Dispensi, però lo que vostè'm vol demostrar, o, mellor dit, m'ha ja demostrat, és la vida de les montanyes y no llur bellesa.

—Es que bellesa, pressuposa vida; y demostrar per consegüent la bellesa d'una cosa és el mellor medi pera demostrar sa vida.

La més hermosa criatura humana, quan perd la vida, perd la bellesa; la més gentil planta, quan mor, perd sa hermosura. Per això en Milà definia la bellesa «armonia vivent». Els tipos que'ls grans artistes ab llurs obres ens arriben a fer creure que tenen vida, que duraran sempre, són tipos sumament bells. Tots trobem *Don Quijote* un personatge real que ha viscut, mellor dit, que viu encara y viurà; tots creyem y endavinem que si hi hagués «Parnàs» hauria de ser com el fresch d'en Rafael; a tots ens arriba a fer l'impressió de que és una cosa viva «la Venus de Mèdicis». La vida que sentim al Quijote, al Parnàs y a aquella bella escultura és simplement la bellesa. Desfigureu, per poch que sigui, «la Venus» y quedarà un troç de marbre, lleig y mort.

Ara bé: és indubtable que'l punt aon la bellesa natural (molt superior a l'artística de mà de l'home) se'ns presenta més sovint y ab més varietat y riquesa és a la montanya. En aquells reconets que hi ha a sos peus atapaits de bosch, entre quals arbres serpentegen nombrosos regaronets, ¡quantes vegades no'ns hi hem ajegut y séns veure res, però nostre cor sentint-ho tot, hem somniat estant desperts, y, commoguts séns saber de què, hem envejat a l'artista que té una paleta, un marbre, una fulla en que pot traduir sensacions en tal manera encisadores! ¡Hem comprès la bellesa, hem sentit la vida del paisatge!

La bellesa de les montanyes! Recordi-s de les eixides de sol que tenyeixen d'un color roig viu tots aquests pichs que sobressurten del mar de boira que envolcalla les fondalades; recordi-s dels dies núvols en que tot agafa un color gris que tanta impressió'ns fa; recordi-s dels sublims paisatges nevats que's contemplen en aquestes alçaries; recordi-s de la magnificència dels salts d'aigua plens de poesia y de llegendes de goges; recordi-s dels panorames impossibles de descriure que desde llurs cims s'oviren; recordi-s, sobre tot, de les sublims postes de sol, que si es paterren per llurs celatges esplendents, encisen pels tons de illum ideal ab que poetisen tots aquests pichs y valls, y trobarà vostè sensacions de bellesa de tota mena, colos-

sals y quasi imperceptibles, alegres y terrorífiques, encoratjadores y tranquil·les que a totes hores se'ns presenten en una successió riquíssima y variada d'espectacles de les montanyes.

Més aquell que's cregui que la vida consisteix en el tràfeg de les ciutats, en els convencionalismes (fruits de la civilització) que hem imposat a tot quant ens rodeja, fins al mateix art, en els monuments de mà de l'home que s'hi veuen y cada dia s'hi fan, està del tot equivocat, puix en tal cas la vida seria lletja y inconsistent; tindriem dret a avorrir-la. Però és que la vida és a la montanya allà on se'ns presenta lliure y en tot son esclat; és que la vida és a la montanya allà ont ens mostra sa bellesa; és que la bellesa y la vida són principalment a la montanya, monument de la mà de Déu.

La puresa de l'aire, aigua y terra, la quietut de les montanyes, que convida a la reflexió, l'esforç que exigeixen pera marxar per elles (lo que fa que en cert modo assoli y aparti dels moviments passatgers y frívols de la vida de les ciutats les comarques que elles rodegen), llurs encisadors fenòmens naturals de que hem parlat y la dificultat de comunicació en que's troben dites encontrades, lo que es causa de que hagin de comptar y refiar-se sols d'elles mateixes, dona al caràcter dels montanyenchs una serietat, una resistència, un estat sà, físich y moral, ensems que una noblesa y bona fe que corprenen. Per les montanyes, gracies a Déu, no's fiquen ací totes aquelles falsejats, fingiments, manca de fe y de voluntat en que's troba enfangada la gent del pla. Aquestes gegantines barreres han rebutjat els mots castellans que amenaçaven estendre arreu fins dominar nostra parla; amagada en aquestes feréstegues valls, no gosant treure'l cap, ja que'ls fills del pla la tenien feya temps oblidada, han conservat aquests turons, com el més preuat tresor, pura y rica nostra llengua catalana. Y no és això sols, sinó que ensems que ella s'han guardat ací nostres velles tradicions, aquelles que nostres avis sabien y nosaltres els del pla ja no sabem, nostres poètiques cançons, que ara tornen a ressonar per

nostra hermosa terra; nostres costums, en fi, com, per exemple, la barretina, que bonica y severa cobreix encara les testes d'aquests homes que són forts y sans, puix són reflex y han viscut la vida de les montanyes.

— Molt bé, senyor notari: estich convençut. Però, per lo demés, és ben estrany que, sols y apartats del món com viuen els que s'estan entre aquestes montanyes, puguin arribar a tenir aquella sensibilitat artística, aquella força de passions que tenen els del pla.

No respongué'l notari, puix el guia, que s'havia parat, l'extranyà, veient-lo saludant y prenent comiat, séns saber de qui. Guaitaren entorn, y allà lluny, dalt d'un turonet, vegeren una casa. A sa finestra una hermosa noya enviava un bés al xicot. La llum de la posta donava a l'idili un poètic march.

— La seva promesa?— féu l'excursionista.

— Sí, l'Agneta, — respongué aquest, un xich vergonyós.

— Y ací ha de venir-la a veure?

— Sí, dos cops per semana hi pujo desde Camprodon.

El notari guaità al poeta; y aquest baixà'ls ulls, convençut ja de que les passions, els sacrificis de la gent del pla no són pas més forts que'ls que s'han nodrit de la vida de les montanyes.

ALFONS PAR

Olot, 30 Juliol 1901

CIUDAD RODRIGO

(SALAMANCA)

El divendres 11 de Juny surto de Salamanca en el tren de les quatre de la tarda ab direcció a Ciudad Rodrigo, quina població tinch ganas de visitar aprofitant els dos dies de festa de demà y passat demà (1).

(1) El 12 és Sant Joan de Sahagun, patró de Salamanca y el seu bisbat, y el 13 Pasqua de Pentecostès.

En pochs minuts arribem a Tejares, després d'haver passat un pont de ferro de 40 metres d'alçaria sobre'l Tormes. L'estació de Tejares està pintada ab uns colors que ofenen a la vista; no aixís les altres, que són molt boniques. La de Fuente de San Esteban és espayosa y té'l seu petit restaurant. Desde aquesta estació a la de Ciudad Rodrigo, aont arribem a dos quarts de nou, hi ha grans prats en els que hi pasturen nombrosos remats de vaques y braus sense més pastors que petits baillets armats d'un bastó curt d'uns dos pams ab una porra al cap-d'avall, bastó que llencen ab tal destresa que sempre toquen la banya del bou o vaca que se'ls esgarria.

Una de les coses que'm criden més l'atenció en aquest trajecte és el gran nombre de nius de cigonyes que hi ha en els campanars, aixís com les parelles que d'aquestes zancudes se veuen pels prats y aiguamolls que hi ha a abdós costats de la via.

A l'arribar a l'estació de Ciudad Rodrigo pujo en un cotxe, y, passant un pont y atravesant un llarch arch que hi ha sota la muralla, vaig a parar a casa d'un dels grans hisendats d'aquesta provincia, qui'm reb com si fos de la familia, gracies a l'antiga y bona amistat que'l lliga ab un dels meus cusins.

El dia següent surto a visitar la ciutat, que té moltes y bones coses dignes de cridar l'atenció de l'arqueòleg y de l'artista, sent verament de doldre que, ab els medis de que avuy se disposa, no'ns hagin donat en l'*España, sus monumentos y artes* (1) cap gravat representant alguna de les belleses que conté, de les que procurarem fer-ne una lleugera descripció.

Situada a la vora dreta de l'Àgueda, sobre quin riu té un pont de set ulls construït pels romans y reedificat per l'arquitecte Joan de Cabrera en temps de Ferran II (segle XII), Ciudad Rodrigo és una plaça forta fronterera a Portugal, y, gracies a sa posició, ha passat per nombroses

(1) Tomo *Salamanca, Avila y Segovia*. Daniel Cortezo, editor. Barcelona, 1884.

peripecies en les diferents guerres de que aquesta encontrada ha sigut teatre. Les runes que rodegen una part de la catedral y les senyals de les bales que queden en el campanar d'aquesta són muts testimonis dels destroços causats en aquesta ciutat per les tropes franceses manades pels mariscals Ney y Massena en el siti que hi posaren l'any 1810. Pera commemorar l'heroica defensa feta pels habitants en aquella ocasió, hi ha un temple de molt mal gust davant de la porta de la catedral.

Jo no sóch partidari d'aquests monuments que recorden y tendeixen a perpetuar l'odi que hi ha hagut entre diverses nacions, monuments en els que cada una de les parts beligerants acostuma atribuir-se la victoria, com s'atribueixen els francesos la de Bailèn en el famós arch de triomf de l'Estrella, a París, y com s'atribueixen els mexicans la del Callao, que, segons nosaltres, obtingué Méndez Núñez. Jo no he pogut may mirar la columna de Vendôme sense pensar ab horror en el nombre de víctimes que la presa dels canons, ab quin bronzo està feta, representa. Més, ja que aquests monuments s'aixequen pera seguir satisfent la pueril vanitat dels pobles, quan menys m'agradaria que fossin artistichs.

Y, ja que som davant de la catedral, quines bisantines finestres són de molt bon gust, entrem-hi.

La portalada principal és la del costat del campanar, quina base li serveix de cancell, més els riquíssims adornos de fullatges que la rodegen estan pintats de blau, aixís com les nombroses estatuetses y grupos que entre'l fullatge hi ha estan emblanquinats. Aquí, com a Salamanca, la sacrílega mà del mal gust ha profanat les millors mostres que de l'art antich hi queden.

Una vegada que s'és a l'interior de la catedral, formada de tres naus, de les que les dues laterals no arriben més que fins al creuer, queda un agradablement sorprès pels bonichs adornos y motlures que rodegen la part interior dels triples finestrals bisantins d'aquestes darreres, així com per l'airoso galeria que hi ha en la paret que fa frente al trascor.

En el cor hi ha una soperba silleria gòtica, feta a principis del segle XVI per l'esculptor Rodrigo Alemán. La delicadesa del treball dels respallers, els capritxosos grups d'homes y animals dels braços y les grotesques misericordies de dessota'ls assientos la fan digne de figurar entre les millors de les que tenim a Espanya. Més també en aquesta silleria hi ha entrat la profanació: les tres cadires que hi havia sota del sitial del bisbe han sigut tretes pera posar-hi un sofà encoixinat.

En el creuer y a la part de l'Evangeli hi ha la porta que dóna al claustre. El cancell de fusta que hi han posat, al treure la vista de la portalada bisantina, ha deixat també mig tapat un sepulcre ab estatua jacent que hi ha a l'esquerra. Les quatre ales d'aquest claustre passen del bisantí, que és l'ordre d'una d'elles, al gòtic. Damunt de la porta que dóna al pati hi ha dos medallons: un d'ells té'l bust de Pedro Gumes, quin nom està també esculpit damunt de la porta que comunica ab l'iglesia. Aquest Pedro Gumes és l'arquitecte que acabà aquest claustre, començat per Benito Sánchez, que hi és enterrat, que fou l'arquitecte que acabà l'obra de la catedral, quina edificació durà desde principis del tercer terç del segle XII fins a molt entrat el segle següent, si bé sofrint en el segle XVI diverses reformes, y l'aditament del campanar en temps de Carles III.

En fet de quadros y d'imatges de fusta res hi ha en aquesta catedral que sia digne de cridar l'atenció. En cambi, hi he trobat tres tradicions. És una d'elles la relativa a la vinguda de Sant Francesch d'Assís an aquesta ciutat l'any 1214, dient-se que és retrat seu una estatua de frare que hi ha en el naixement d'un dels archs de la volta. Una altra fa referencia a la resurrecció del bisbe Pere Díaz, en el moment de fer-li'ls funerals. Aquest fet està representat en un dels quadros que hi ha a la catedral. L'esmentat bisbe visqué vint dies més pera fer penitencia dels pecats comesos en sa vida passada. Diuen que'l seu còs està enterrat dins d'una caixa tancada ab tres claus que hi ha en el creuer al costat de la porta de la sagristia. La darrera conta que Sanxo Pérez fou assassinat per cinch

individus. Sa viuda D.ª Maria Adan se lligà al còs una corda d'espart, donant-s'hi cinch toms, prometent no treure-se-la fins que la mort de son marit fos venjada y oferint la mà de sa filla Agnès al que la vengés. En la catedral està enterrat Esteve Yáñez Pacheco, vingut expressament de Portugal pera optar al premi. Més no's presentaren més que dos dels assessins, que foren morts en singular combat per l'esmentat Yáñez, qui al rebre la mà d'Agnès entrà en possessió del senyoriu de Cerralbo. La viuda de Sanxo Pérez se tregué dos dels cinch toms de corda que portava al còs.

Quasi tocant a la catedral hi ha la capella de Cerralbo, fundada per Francisco Pecheco y Toledo, fill del marquès d'aquell nom y primer aquebisbe de Burgos. Segons la tradició, volia fer aquest arquebisbe una capella dins de la catedral; més, havent-se-li negat el permís que demanava, féu construir aquesta iglesia de Sant Andreu, quins planos, segons la mateixa tradició, foren fets per Joan d'Herrera, el famós arquitecte de l'Escorial. De frontis senzill y sever, sense més adorno que un colossal escut d'armes de la familia Cerralbo, coronat per un fronton triangular y ab dos elegants campanarets, un a cada costat, presenta aquesta capella un aspecte molt harmònich y agradable. Ses fatxades laterals tenen quatre finestres d'arch molt rebaixat y estan coronades per una barandilla. Els dos còsos sortits que hi ha dessota de la cúpula tenen un magnífich finestral de mig punt y estan també coronats per frontons triangulars. Per damunt de l'edifici s'alça un còs quadrat rodejat d'una barana de pedra picada, en quins quatre angles hi havia altres tantes piràmides, alguna de les quals ja ha caigut, y en mig d'aquest quadrat s'alça la cúpula, quines doveles són també de pedra picada, coronada per una elegant llanterna, avuy mig caiguda a causa de l'explosió que hi hagué l'any 1816, en que aquesta capella estava convertida en depòsit de municions; la mateixa explosió badà una gran part de la volta y causà altres desperfectes (1).

(1) D. Joseph M.ª Quadrado, en l'esmentat tomo de *Salamanca*,

En aquesta llanterna hi ha un gran niu de cigonyes, havent-n'hi altres dos en els campanars. Com ara les cigonyes tenen cria, és una diversió veure com els pares van y vénen pera peixar-les.

L'interior de la capella que'ns ocupa no desdiu en res de la severitat y bellesa de l'exterior. Forma una sola nau; el presbiteri s'alça damunt d'una elegant escalinata de deu esglaons, y el retaule de fusta de l'altar major, format de corinties columnes, és d'un gust immillorable. Dels quadros que en aquest retaule hi havia no hi queda més que'l de Sant Andreu y encara fet malbé. L'obra d'aquesta iglesia durà desde 1561 fins a 1685.

L'actual administrador d'aquesta diòcesis, D. Joseph Tomas de Mazarrosa, bisbe *in partibus infidelium*, està en tractes pera veure si pot lograr que li cedeixin aquesta capella, que avuy serveix de magatzem de trastos vells, pera restaurar-la y tornar-la a consagrar al cult catòlich. Malgrat els grans desperfectes causats per l'explosió de que havem parlat, no'm sembla que hagi de costar molt aquesta restauració.

Fòra d'aquestes dugues no hi ha dins d'aquesta ciutat cap iglesia que valgui la pena d'esmentar-se, com no sia la gòtica de Sant Agustí, avuy abandonada, que en aquest moment se està restaurant, així com el convent anexe, pera instal·lar-hi unes monges.

La fatxada de la casa de la ciutat no fóra lletja treynt-li l'adefessi que se li ha afegit. Primitivament aquesta fatxada estava formada d'un porxo de tres archs escarsans sostinguts per elegants columnes; tres archs semblants formaven també la galeria del primer pis flanquejada per dugues torretes cilíndriques ab punxagudes teulades. Més després hi carregaren una pesada paret de pedra picada, y els archs inferiors, no poguent resistir tant de pes, feren moviment, raó per la que hi posaren les actuals columnes que sostenen les claus de dits archs y que tant estrany efecte produeixen.

Ávila y Segovia atribueix equivocadament aquesta explosió a un projectil llençat pels francesos durant el siti de 1810.

En el campanar de Casa de la Ciutat, lo mateix que en el de Sant Agustí, hi ha també níus de cigonyes, aus que, per lo vist, tenen decidida afició an aquesta terra.

Quasi tocant a la Casa de la Ciutat y a la dreta hi ha les tres grans columnes termenals romanes, trobades no lluny de la ciutat, coronades ab un fris raquílich per la grandaria d'aquelles. Aquest fris no és l'original; aquest, segons sembla, fou trobat en molt mal estat y feren l'actual copiant-hi l'inscripció que aquell tenia y que, segons un historiador que tinch a la vista (1), diu aixís: IMPERATOR CAESAR AUG. PONT. MAX. POTEST. TRIBUNIC. XXVIII. CON. XIII. PATER PATR. TERMINUS INTER. MIROBRIG. VAL. UT. ET. SALM. VAL. BLET. (2). Lo qual, traduït al català, vol dir: *L'Emperador Cesar August, Pontífice Májimo, Tribuno per la vigèssima octava vegada, Cònsul per la dècima tercera y Pare de la patria, fixà'ls termes entre Ciudad Rodrigo (Miróbriga), Salamanca (Salmántida) y Ledesma (Bletisa).*

També és molt digne d'esment la fatxada de la casa del marquès de Montarco, aixís com dugues capritxoses portes obertes a la cantonada d'altres tantes cases, una de les quals, sobre tot, és molt atrevida y de molt bon efecte.

Una de les coses més agradables y distretes pel foraster és un passeig per damunt de les muralles a causa de l'espaiós y bonich panorama que desde allí's veu.

Ciudad Rodrigo té un bon passeig, més està molt descurat y ab poques comoditats: el *Campo de Toledo*.

En aquesta ciutat he tingut ocasió de veure molts troços de piçarra ab inscripcions ratllades a punta, de les que no'n tenia cap noticia. Se troben abundantment, segons diuen, a uns deu kilòmetres d'aquí, en un despoblat anomenat *l'antigua ciudad de Sevilla*, en el terme de Zamarra; n'hi ha que estan escrites per les dugues bandes, y may hi entren més que aquests sis signes I, II, III, IIII, V, X.

CELS GOMIS

(1) D. Dionisio Delicado, *Historia de Ciudad Rodrigo*.

(2) La que copia D. Joseph M.ª Quadrado en l'esmentat tomo de Salamanca és una mica diferent d'aquesta, per més que vulgui dir lo mateix.

NOTES FOLK-LORIQUES

LA VELLA DE PARÍS

A Pa - ris n'hi ha una ve - lla que ja'n
pas - sa de cent anys, que la rum rum la ve - lla, que ja'n
pas - sa de cent anys, que la ve - lla rum-bant.

A París n'hi ha una vella
que ja'n passa de cent anys,
que la rumrum la vella,
que la vella rumbant.
Ella se'n pentina y clenxa
com la nina de quinze anys.
Mentrestant se'n pentinava
veu passar un estudiant.
«Estudiant, si tu'm volies
series rich comerciant:
ne tinch cent ovelles negres
y cinquanta moltons blanchs.»
Se'n van a casa'l notari,
matrimoni passa avant;
el notari's posa a riure.
«Que n'ets boig, estudiant?»
«Tant si só boig com si savi,
matrimoni passa avant.»
El dissabte ls amonesten,
el diumenge's casaran,
el dilluns se'n posa mala
y al dimars l'enterraran.
Les absoltes que li feyen
eren balls a la cerdan;
les llàgrimes que li queyen
eren gotes de vi blanc;
les candeles que li cremen
són els mochs del nas rajant.

VICENS BOSCH, PERE.
Soci delegat a Tàrragona (Lleida)

LO CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.